

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อกล่าวถึงประสิทธิภาพ (Efficiency) ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้ว เราจะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการทำงานของพระสงฆ์ตลอด ตัวอย่างเช่น งานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ต้องไปหานิมนต์พระมาทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้านตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้เราเห็นว่าพระสงฆ์นั้นมีการมีศักยภาพ และมีประสิทธิภาพการทำงานในชุมชนที่มีความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอ (Suggestion) ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูป แต่เป็นเพียงแนวคิดของบุคคลหนึ่งที่มีความสนใจในงานของพระสงฆ์ในประสิทธิภาพของพระสงฆ์และพยายามที่จะผลักดันให้พระสงฆ์ทำงานด้วยความมีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและให้สังคมเห็นประโยชน์นั้นเด่นชัดมากขึ้น

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติด้วยว่า ชนชาติไทยเรานั้นได้นับถือและสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพระประมุขของชาติทุกๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนามาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^๑ ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเรามีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสืบทอดต่อกันมา ดังจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับสังคมไทยในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปกรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง เมื่อสังคมรวมกันเป็นปึกแผ่นและอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนในการปกครอง พระพุทธศาสนาย่อมจะนำความผาสุกมาให้ชุมชน ด้านการศึกษา พระพุทธศาสนายังได้มีการให้การศึกษากับบุคคลทุกกลุ่มในสังคม เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของบุคคล ดังจะเห็นจากกลุ่มพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าจะมีการเล่าเรียนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปปฏิบัติและสอนสาวกให้สืบทอดต่อไป ด้านเศรษฐกิจพระพุทธศาสนาได้ดูแลทางด้านเศรษฐกิจในลักษณะที่พออยู่พอกิน ไม่ให้เป็นสังคมที่เอารัดเอาเปรียบกัน การบริโภคแต่พอจำเป็นในการดำรงชีวิต ด้านศิลปกรรม พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของศิลปะชุมชน มีประติมากรรม จิตรกรรม และสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน^๒

^๑ พิชุร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

^๒ สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกมหาเถร), สมเด็จพระเจ้า คิต-เขียน-พุทธ-เทศน์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญรัฐการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗.

วัดในประเทศไทยประมาณ ๓๐,๖๗๘ วัด และพระสงฆ์สามเณรประมาณ ๓ แสนกว่ารูปผู้อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน ๓ ศรัทธาในพระสงฆ์ที่ชาวบ้านมอบความไว้วางใจให้ ทำให้พระสงฆ์เข้าใจและรับรู้ปัญหาต่างๆ ของประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท

วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ศีลธรรมและพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งทางสังคมวัฒนธรรมและศาสนา วัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำเอาพระพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตด้วยความสุขและยุติธรรม^๔

พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิธีทางที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะคือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระสงฆ์ โดยความเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย ^๕

หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์นั้นมีบัญญัติไว้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมวิद्याทาน คือการให้ธรรมะ แจกความหมายออกไปว่าเป็นการพยายามชี้แนะให้เรื่องหลักความดีงามหรือหลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบแต่ในสิ่งที่ดีงามซึ่งมีความหมายกว้างขวาง เราต้องการให้สังคมประสบกับสิ่งที่ดีงามสามารถแก้ไขปัญหาคือเป็นความทุกข์ความขัดข้องต่างๆ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมอยู่ด้วย สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันใหญ่อย่างหนึ่งซึ่งมีอยู่ในสังคมไทย ในฐานะที่สถาบันเช่นนี้ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับสังคมในตัวหรือจะมีความเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลาก็ได้ โดยมีบทบาทในทางสังคมเองบ้าง พฤติกรรม กิจกรรมและกิจการต่างๆ ที่พระสงฆ์กระทำมีผลกระทบต่อสังคมไทยไปด้วยบ้าง ความเป็นไปในสังคมมีผลต่อสถาบันสงฆ์บ้าง เพราะฉะนั้นจึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระธรรมคำสอนก็ตามหรือว่าพระสงฆ์ในรูปของสถาบันหรือวัดก็ตามจะต้องเกี่ยวข้องกันกับสังคม^๖ ตามพุทธดำรัสที่ว่า

“...จรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ...”^๗ แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”

^๓ กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^๔ สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๐.

^๕ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๒.

^๖ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ลักษณะของสังคมพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔-๑๕.

^๗ วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๒/๒๗.

นอกจากนี้ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ข้อ (๕) กำหนด “การ” คือ กิจกรรมที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือจะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเกี่ยวกับคณะสงฆ์ มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงามหรือการปกครองคณะสงฆ์ ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ การคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนี้ เมื่อพิจารณาถึงลักษณะรายละเอียดจะเห็นได้ว่าเป็นการขยายความอนุโลมตามพระพุทธานุญาตกล่าวข้างต้น ให้เหมาะสมกับกาลสมัยปัจจุบัน และมีรายละเอียดครอบคลุมถึงการพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านการพัฒนาจิตวิญญาณและการพัฒนาอาชีพของชุมชน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพของชุมชนอีกด้วย

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับบทบาทต่อชุมชนนั้น บทบาทของพระสงฆ์มีทั้งเป็นทางการ ซึ่งหมายความว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและอีกบทบาทหนึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนและดำเนินการไปอย่างอิสระตามแนวคิดและกลยุทธ์ของตนเอง มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านวิถีทางสังคมและทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในท้องถิ่น^๙ แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากมีสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่างๆ ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนช่วยชุมชนน้อยลง เช่นมีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตรกุลธิดาแทนวัด มีโรงพยาบาล รักษาคนป่วยแทนวัด มีโรงมหรสพให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัดฤดูแทนวัด ซึ่งมีเครื่องจักรผ่อนแรงจนเป็นเหตุให้การพึ่งพาอาศัยแรงงานบ้านหมดความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น^{๑๐}

ปัญหามีเพียงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันสงฆ์ได้ลดน้อยลงและกำลังจะสูญหายไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะในชุมชนเมืองหลวงนั้นกล่าวได้ว่า ได้สูญหายไปเกือบหมดสิ้น ส่วนในชุมชนบางแห่งยังพอรักษาให้อยู่ในสภาพที่น่าพอใจได้บ้าง แต่ถ้าไม่มีการเคลื่อนไหวเลยในการปรับปรุงบทบาทของพระสงฆ์ในชนบท สิ่งเหล่านี้ก็จะเสื่อมลงได้เพราะชุมชนแบบชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามชุมชนแบบเมืองหลวงด้วยเช่นกัน^{๑๑}

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีด้วยเช่นกัน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรียังคงมีความเชื่อและค่านิยมต่างๆ อันสืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะเป็นคนที่ต่างวัยกันก็ตาม ความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกันแต่ที่แตกต่างกันอย่างมากก็คือคนรุ่นใหม่มีความผูกพันกับพระพุทธศานาน้อยลง และสิ่งเหล่านี้เองแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนน้อยลง อาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์และวัดในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ไม่ค่อยมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนเท่าที่ควร

^๘ ฝ่ายฝึกอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๙๓.

^๙ สมบูรณ์ สุขสำราญ, **การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา**, หน้า ๓๓.

^{๑๐} สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, **ของดีวัดมีชัยมาวาส สงขลา**, (สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๗๓.

^{๑๑} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, หน้า ๒๘-๒๙.

จากสภาพการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร ประกอบกับที่ผู้วิจัยมีสังกัดอยู่ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จึงทำให้มีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อทราบข้อเท็จจริงถึงบทบาทในการปฏิบัติงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพที่ดีมากยิ่งขึ้นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ใน ๓ ด้าน อันได้แก่ ๑) ด้านการให้การศึกษา ๒) ด้านการเผยแพร่ธรรมะ และ ๓) ด้านการพัฒนาชุมชน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการ พัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี รวม ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการให้การศึกษา ๒) ด้านการเผยแพร่ธรรมะ และ ๓) ด้านการพัฒนาชุมชน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอประจันตคาม จังหวัด ปราจีนบุรี จำนวน ๕๓,๒๙๒ คน^{๑๒}

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือ อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

^{๑๒} สำนักบริหารการทะเบียน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี,ตรวจสอบประชากรจากทะเบียน บ้าน ณ เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๕ พื้นที่ในระดับอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี, (ปราจีนบุรี : สำนัก บริหารการทะเบียน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี, ๒๕๕๕), หน้า ๑ . (เอกสารเย็บเล่ม)

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนเดือน มิถุนายน ถึง เดือนธันวาคม ๒๕๕๕ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีเป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีต่างกัน

๑.๕.๕ ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรีต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานให้ประสบความสำเร็จโดยมุ่งเน้นถึงกระบวนการวิธีการในการทำงานให้สำเร็จได้โดยใช้ทรัพยากร และเวลาน้อยที่สุดแต่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ชุมชน หมายถึง สถานที่อยู่อาศัยของคนตั้งแต่ ๒ หลังคาเรือนเป็นต้นไป ที่อาศัยอยู่รวมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุผู้บวชประพฤติตามหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ หมายถึง ประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนเท่านั้น

ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ หมายถึง ประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชนซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ หมายถึง ประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ๓ ด้าน คือ

๑) ด้านการให้การศึกษา คือ การให้การศึกษาแก่บุคคลต่างๆ ในชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ได้โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

๒) ด้านการเผยแพร่ธรรมะ คือ การเผยแพร่ธรรมะแก่บุคคลต่างๆ ในโอกาสต่างๆ ในชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

๓) ด้านการพัฒนาชุมชน คือ การให้การสนับสนุน หนุนแรงค์ หรือการจัดกิจกรรมอันมุ่งผลประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทราบประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

๑.๗.๒ ทราบผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

๑.๗.๓ ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี